

НЕЗНАЙОМА ЧИ ІГНОРОВАНА? ЖІНОЧА ДОЛЯ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ В УКРАЇНІ

Незнайома: Антологія української “жіночої” прози та есеїстики другої пол. ХХ – поч. ХХІ ст. / Авторський проект, упоряд., вступне слово, бібліограф. відомості та приміт. Василя Габора. – Львів: ЛА “Піраміда”, на замовлення приватного підприємця Говди І.В., 2005. – 600 с.

Перша антологія вітчизняної жіночої прози та есеїстики в рамках авторського проекту сучасної літератури “Приватна колекція” Василя Габора побачила світ по майже п’ятнадцятирічній історії не тільки політичної, а й літературної незалежності України, позначеної небувалим сплеском творчої й наукової активності жінок, залученням країни до світових гендерних студій, накопиченням пласту новітньої української літератури.

Попри іронічні заяви про укладення першої антології жіночої прози чоловіком, книжку визнано найбільшою літературною подією 2005 року. Антологія була відзначена на XII Всеукраїнському форумі видавців у Львові (15 – 18 вересня 2005 р.) як “Книга Форуму 2005” за унікальний авторський проект, що презентує найвищі досягнення сучасної української жіночої прози, а також нагороджена дипломом VII Київського Міжнародного книжкового ярмарку “Книжковий світ-2005” і призом “Срібний Нестор-літописець” за перше місце в конкурсі “Книжковий дивосвіт “України” в номінації “Краще літературно-художнє видання”.

На хвилі захвату від появи такого “первістка” літературні кола оголосили Василя Габора “антологічним віртуозом”¹. Справді, не можна не оцінити здійснену роботу під час збирання й упорядкування матеріалу для антології, не захопитися наполегливістю укладача в намаганні зробити її не тільки цікавою, а й інформативною та зручною. Завдяки розташуванню прізвищ авторок в алфавітному порядку полегшено пошук потрібного імені. Статті упорядника, що передують власне творам, водночас лаконічні та інформативні, вміщують вивірені й уточнені авторами біографічні відомості, бібліографії творів, а також доповнені фотографіями й прикметними з погляду укладача публікаціями про авторок та їхні твори. Важливо (і приємно), що упорядникові вдалося змалювати не тільки письменниць і дослідниць, а й особистості, підкресливши індивідуальність кожної, зазначаючи факти біографії, що вплинули на творче становлення, особливості письменницького дебюту, літературні уподобання й наукові інтереси, найближчі творчі плани авторок. Крім того, привабливості

антології додає оприявлення маловідомих фактів (наприклад, Юлія Міщенко більше znana не як письменниця, а як співачка, солістка групи “Talita Kum”; Людмила Таран – активна журналістка, поетеса, прозаїк, літературний критик, яка досліджує гендерну (не)рівність, – любить танцювати, мандрувати і принципово не має телевізора; Світлана Матвієнко – літературний критик і прозаїк – захоплюється фотографією й живе там, де працює).

У пошуках творів, “які б тонко й глибоко відображали внутрішній світ української жінки”², в антології “Незнайома” врешті було зібрано тридцять імен письменниць і дослідниць (близько сімдесяти художніх та наукових творів). Складається враження, що упорядник має власну концепцію жіночої прози, оскільки в антології він не тільки презентує й характеризує різнопланові твори, а й складає з них мозаїчну цілісну картину. Вельми привабливо те, що у книжці об’єднано твори як широко відомих (Е.Андієвська, Н.Бічуя, Н.Зборовська, О.Забужко, Є.Кононенко, В.Агеєва, Т.Гундорова, С.Павличко, М.Зубрицька, С.Майданська, Л.Таран та ін.), так і початківців (С.Андрухович, Н.Сняданко, І.Карпа, Т.Малярчук та ін.), що презентують різні літературні стилі й напрямки, належать до різних поколінь (відстань між найстаршою й наймолодшою авторками – 52 роки), народилися, творили і творять як в Україні, так і поза її межами. До антології увійшли твори, востаннє видані понад десять років тому, видрукувані частинами в періодиці, а також ті, що вийшли невеликим накладом і, відповідно, зараз майже недосяжні для сучасного читача або дослідника.

У “Слові до читача” автор проекту зізнається, що “ідея зібрати під одну обкладинкою побільше цікавих українських письменниць-прозаїків та провідних літературознавців” (с.7) з’явилася після появи у 2002 році першого тому антології вибраної української прози та есеїстики кінця ХХ ст. “Приватна колекція” була спро-

¹ Родик К. Прогноз книжної погоди-2006 // <http://www.zerkalo-nedeli.com/nn/show/590/52925/>

² Тут і далі цит. за вид.: *Незнайома: Антологія української “жіночої” прози та есеїстики другої пол. ХХ – поч. ХХІ ст. / Авторський проект, упоряд., вступне слово, бібліограф. відомості та приміт. Василя Габора. – Л., 2005. – С.7.*

вокована численними закидами, що серед сорока авторів антології лише чотири жінки (О. Забужко, Є. Кононенко, Г. Пагутяк, Л. Пономаренко). Відповідно, “Незнайома”, за визначенням В. Габора, — це “своєрідне доповнення до “Приватної колекції” (с. 7). У “Слові...” укладач ділиться міркуваннями щодо організації антології та її назви. Так, зокрема, була думка згрупувати авторок та їхні твори у чотири розділи відповідно до чотирьох сторін світу, однак із практичних міркувань перевагу надано алфавітному порядку. Також читач дізнається про численні варіанти назви книжки: антологія українського жінопису, українська проза другої статі, українська феміністична проза тощо.

Як відомо, вибір було зупинено на варіанті *українська “жіноча” проза та есеїстика*, хоча незрозуміло, чому “жіноча” подано в лапках? Чи то упорядник іронізує, чи взагалі сумнівається (!) в її існуванні, що виглядає дивно, зважаючи на здійснену ним роботу. Імовірно, шановний укладач не визначився остаточно в цьому питанні — на це також натякає епіграф до антології, своєрідний код для розуміння якщо не жіночої прози, то хоча б атмосфери таємниці й шукання, якою пройнята антологія, а тому наведемо його повністю: “...І сказав учитель: “Ви всі зоставайтесь, а той один нехай собі вийде”. І коли він вийшов, то показав учитель решті молоді дівчину і звелів потому малювати її образ словами, а той, котрий виходив, слухав, а попри нього йшли молоді дівчата, а він не влізнавав — про яку ж мовля, хоча кожен, оповідаючи, дбав про істину і говорив те, що бачив...”

Щільно пов’язана з епіграфом і видається вельми цікавою також двозначна назва “Незнайома”. Напрошуються запитання: *кому незнайома і чому незнайома?* Чи не через відсутність бажання знайомитися? Чи не тому, що твори багатьох авторок у кращому разі друкувались у періодиці, а в гіршому — залишались у шухляді? Тому, що, навіть видрукувані окремими виданнями, були обійдені увагою критиків, а розголосу набували лише такі книжки, що зажили репутації скандальних, нагло увірвавшись через численні перепони, як-от “Польові дослідження з українського сексу” Оксани Забужко і “Дискурс модернізму в українській літературі” Соломії Павличко?

Назва, епіграф і “Слово до читача”, запропоновані упорядником, створюють враження неоднозначності сприйняття жінки (і жіночої творчості) світом чоловіків, отождолення її із *Загадкою* — видимою й невідомою (невпізнаною?) водночас, а також відбивають його власне (і суспільне) суперечливе ставлення до жіночої прози, яку тривалий час критики старанно не помічали, відкрито ігноруючи її існування і штучно утримуючи на маргінесах вітчизняної

літератури. Можливо, шановний “батько” проекту обрав для себе (і запропонував читачеві) роль згаданого в епіграфі учня, який шукає (і не знаходить) докладно й прискіпливо описану, але невловиму жіночність.

Антологія реалізує велику літературну інтригу. З одного боку, сам укладач бере слово “жіноча” в лапки як різновид псевдо-літератури, проводить неймовірну роботу в її пошуку й нарешті подає читачеві під соусом великого сумніву, що відбито в назві, епіграфі й “Слові...”. З другого — книжка насичена ґрунтовними матеріалами і просто-таки дихає *бажанням* пізнати цю загадкову прозу, яка давно співіснує в паралельному світі закритої “жіночої” культури. Такої антології Україна чекала й потребувала давно, адже для подальшого становлення літератури надзвичайно важливо, що критики й дослідники вже не заперечують існування жіночої прози, а перебувають у пошукові, намагаючись зрозуміти її строкатість та розмаїтість.

І хоча до книжки вийшли імена тридцяти авторок замість сорока запланованих (як зазначив В. Габор, Україні не бракує авторок, але не всі твори гармонійно вписались би в антологію (с. 7), вона — не самостійне видання, а додаток до “Приватної колекції”, обмежена географією³, значення антології для сучасної української літератури величезне. Книжка вражає обсягом та професійністю впорядкування й може вважатися своєрідною сучасною енциклопедією української жіночої літератури.

Василь Габор не лише наблизив твори багатьох авторок до широкого читацького загалу, а й, незважаючи на сумніви (власні й загальноукраїнські), зробив незаперечним для вітчизняної спільноти факт наявності в Україні цікавої сучасної жіночої літератури.

Звичайно, антологія — це лише особистий погляд упорядника на вітчизняну жіночу прозу; однак, поки в Україні не реалізовано жодного подібного проекту, об’єктів для порівнянь читач не має.

Перший крок зроблено. Справа за творцями й видавцями. Сподіваємося на швидку появу наступної антології *знайомої й улюбленої* жіночої прози.

м. Бердянськ

Біберова Ганна

³ Схід України представляє Емма Андіївська (!), яка з 1943 року не проживає в Україні, а Південь — письменниця радянського часу Алла Тютюнник. Можливо, слід було врахувати, що невеликій кількості авторок Сходу й Півдня творити українською непросто, і підтримати їх, а також читачів, яким легше і приємніше читати твори без малозрозумілих галицизмів і полонізмів?